

ИЗВОД ИЗ СТУДИЈЕ ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА ПРИРОДЕ „КАЊОН ВУЧЈАНСКЕ РЕКЕ”

У складу са чланом 42. став 9. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др. закон и 71/21), Министарство заштите животне средине објављује извод из студије заштите на основу кога ће заинтересована јавност моћи да идентификује у простору дефинисане границе и режиме заштите заштићеног подручја II (друге) категорије, Споменик природе „Кањон Вучјанске реке”.

Кањон Вучјанске реке се налази на југу Србије у оквиру западног дела Јужноморавског Поморавља. Предео кањона је на северној падини планине Кукавице, на контакту планинске падине и суподине Лесковачког поља, односно Лесковачке котлине. Најближе насеље кањону је варошица Вучје, смештена на обалама Вучјанске реке, испод кањона, односно на његовом додиру са равницом Лесковачког поља. Најближи градски и регионални центар је град Лесковац.

Кањон Вучјанске реке један је од најлепших кањона Србије. Већи део подручја је потпуно неприступачан, без значајних облика уређења простора, што представља праву реткост у Србији, имајући у виду његову атрактивност. Стрме падине око Вучјанске реке су изузетно разноврсне геоморфолошким, геолошким, флористичким и фаунистичким обележјима, али и културном баштином, што испуњава све критеријуме за заштиту у виду споменика природе. Утврђење Скобаљих град или Зелен град (коришћен у периоду од 10. до 15. века), смештено на месту настанка кањона, указује да је простор у историји имао и велики значај у заштити локалног становништва. Синергија естетике природе предела и културног наслеђа даје посебан печат овом месту.

Како су геоморфолошке и хидролошке одлике и квалитети изузетно разноврсни, издавајње режима строге заштите (I степена) се сматрало неопходним како би се највредније хидрогеолошко наслеђе очувало у природном стању. У другом режиму заштите су падине кањона које су са делимично измењеним природним вредностима. Издавајње простора у режим заштите трећег степена је извршено за делове подручја који су створени вредностима претрпели велике измене.

У шумском фонду на подручју кањона Вучјанске реке присутне су 52 дрвенасте и жбунасте врсте, од којих је 10 у категорији ретких, ендемичних, реликтних и угрожених: брекиња (*Sorbus torminalis*), пољски брест (*Ulmus minor*), бреза (*Betula pendula*), брдски брест (*Ulmus montana*), дивља крушка (*Pyrus pyraster*), дивља јабука (*Malus silvestris*), дивља трешња (*Prunus avium*), јасика (*Populus tremula*), јаребика (*Sorbus aucuparia*) и бели јасен (*Fraxinus excelsior*).

На подручју је евидентиран укупно 161 биљни таксон. С друге стране, простор обилује врстама које су значајне са економског и еколошког аспекта, због чега уживају заштиту на територији Републике Србије у складу са националном законском регулативом. Најзначајније биљне врсте су радићолисни шебој (*Erysimum crepidifolium*), кострика (*Ruscus aculeatus*), сремш (Allium ursinum), плућњак (*Pulmonaria officinalis*) и вилина косица (*Cyclamen hederifolium* subsp. *hederifolium*).

Основну ихтиолошку вредност чини поточна пастрмка (*Salmo trutta*), рибаља врста која насељава искључиво чисте и кисеоником богате водотоке. У Вучјанској реци такође живе и поточна мрена (*Barbus balcanicus*) и клен (*Squalius cephalus*). И поред чињенице да је Вучјанска река у кањону већим бројем водопада природно подељена на више сегмената, као и да постоји више бетонских преграда водотока у низводном делу ван заштите, веома је значајно да су рибаље врсте присутне у целом току Вучјанске реке кроз заштићено подручје. Поточна мрена (*Barbus balcanicus*) представља и међународно значајну врсту.

На простору кањона Вучјанске реке забележено је укупно 11 врста водоземаца и 9 врста гмизаваца. Од тог броја, 10 врста водоземаца је строго заштићено: шарени даждевњак (*Salamandra salamandra*), планински мрмљак (*Ichtyosauria alpestris*), обични мрмљак (*Lissotriton vulgaris*), македонски мрмљак (*Triturus macedonicus*), жутотрби мукач (*Bombina variegata*), шумска крастача (*Bufo bufo*), зелена крастача (*Pseudepidalea viridis*), шумска жаба (*Rana dalmatina*), жаба травњача (*Rana temporaria*) и грчка жаба (*Rana graeca*). Међународно је значајна само једна врста водоземаца и то жутотрби мукач (*Bombina variegata*), који се налази на додатку II Директиве о стаништима. Од забележеног броја гмизаваца, ескалопов смук (*Zamenis longissimus*), степски смук (*Dolichophis caspius*), рибарица (*Natrix tessellata*) и белоушка (*Natrix natrix*) имају статус строго заштићених врста.

Фауна птица је представљена са 60 врста, од којих је 53 строго заштићено. Најзначајније врсте су ретке, угрожене и национално и међународно значајне врсте као што су: змијар (*Circetus gallicus*), црна жуна (*Dryocopus martius*), бела рода (*Ciconia ciconia*), сиви соко (*Falco peregrinus*), сива жуна (*Picus canus*) и шумска шева (*Lullula arborea*). Курioзитет подручја је присуство даурске (*Cecropis daurica*), горске (*Pyronoprogne rupestris*), градске (*Delichon urbica*) и сеоске ласте (*Hirundo rustica*), од укупно 5 регистрованих врста из ове групе у Србији.

ГРАНИЦЕ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Споменик природе „Кањон Вучјанске реке” обухвата површину од 49 ha 33 a 38 m² од чега је у режиму заштите I степена 2 ha 97 a 76 m² (6,04%), у режиму заштите II степена 30 ha 98 a 71 m² (62,81%) и у режиму заштите III степена 15 ha 36 a 91 m² (31,15%).

Опис граница Споменика природе „Кањон Вучјанске реке” почиње у КО Вучје у најсевернијој тачки, на тромеђи катастарских парцела бр. 3679, 3698 и 3699/1 одакле у правцу југа прати источне границе кат. парц. бр. 3699/1, 3700 и 4115 до тромеђе кат. парц. бр. 4115, 4446 и 4732/1, из које сече парцелу 4732/1 (Вучјанска река) у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4732/1, 4730 и 4327 и наставља истим правцем источном границом кат. парц. број 4327 до тромеђе кат. парц. бр. 4730, 4327 и 4321 одакле скреће на запад, а затим и север јужном и западном границом кат. парц. број 4327 обухватајући кат. парц. бр. 4323 и 4324 до тромеђе кат. парц. бр. 4327, 4093 и 4727/1. Од те тромеђе граница сече парцелу 4727/1 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4727/1, 4098 и 4099, из које у правцу североистока прати северозападне границе кат. парц. бр. 4727/1 и 4103, скреће на север западном границом кат. парц. број 4732/1 (Вучјанска река) до тачке на међи кат. парц. бр. 4732/1 и 3716/1 са координатама Y= 574 774,73 и X= 4 745 077,40, из које сече парцелу 4732/1 у правцу четворомеђе кат. парц. бр. 4732/1, 3709/1, 3706 и 3705 и наставља у правцу истока северном границом кат. парц. број 3705 до тромеђе кат. парц. бр. 3705, 3706 и 4726. Од те тромеђе граница у правцу севера прати западну границу кат. парц. број 4726 до тромеђе кат. парц. бр. 4726, 3707 и 3708, из које сече парцелу 4726 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4726, 3698 и 3699/1 и северном границом кат. парц. број 3699/1 стиже до почетне тачке описа границе.

Опис граница режима заштите I степена

Опис граница режима заштите и локалитета I степена (Водопади и слапови Вучјанске реке) почиње у најсевернијој тачки на тромеђи кат. парц. бр. 4732/1, 4103 и 4107 одакле у правцу југоистока прати североисточну границу кат. парц. број 4107 до тачке са координатама Y= 574 920,07 и X= 4 744 716,59 из које сече парцелу 4732/1 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4732/1, 4726 и 3700, а затим у правцу југа прати источну границу кат. парц. број 4732/1 (Вучјанска река) до тромеђе кат. парц. бр. 4732/1, 4113 и 4115, из које сече парцелу 4732/1 у правцу тачке на међи кат. парц. бр. 4732/1 и 4103 са координатама Y= 574 629,21 и X= 4 744 330,72 из које у правцу севера прати западне границе кат. парц. бр. 4732/1 и 4107 до почетне тачке описа.

Режим заштите I степена обухвата катастарске парцеле које се налазе у КО Вучје, и то: 4107, 4108 и 4732/1(део).

Опис граница режима заштите II степена

Опис граница режима заштите II степена (Кањонске стране) почиње у најсевернијој тачки на тромеђи кат. парц. бр. 3679, 3698 и 3699/1 одакле у правцу југа прати источне границе кат. парц. бр. 3699/1, 3700 и 4115 до тромеђе кат. парц. бр. 4115, 4446 и 4732/1, из које сече парцелу 4732/1 (Вучјанска река) у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4732/1, 4730 и 4327, из које у правцу северозапада и севера наставља југозападним и западним границама кат. парц. бр. 4732/1 и 4103 до тромеђе кат. парц. бр. 4103, 4105 и 4732/1. Из те тромеђе граница сече парцелу 4732/1 у правцу тачке на међи кат. парц. бр. 4726 и 3699/1 са координатама $Y = 574\ 846,95$ и $X = 4\ 744\ 834,20$ из које северном и западним границом кат. парц. број 3699/1 стиже до тачке на међи кат. парц. бр. 3699/1 и 4726 са координатама $Y = 574\ 835,26$ и $X = 4\ 745\ 091,78$ из које сече парцелу 4726 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 3705, 3706 и 4726, и у правцу севера прати западну границу кат. парц. број 4726 до тромеђе кат. парц. бр. 4726, 3707 и 3708, из које сече парцелу 4726 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4726, 3698 и 3699/1 и северном границом кат. парц. број 3699/1 стиже до почетне тачке описа границе. Унутар описа режима заштите II степена се налази и режим заштите I степена.

Режим заштите II степена обухвата катастарске парцеле које се налазе у КО Вучје, и то: 3699/1, 3700, 4103, 4109, 4112, 4113, 4114, 4115, 4726(део) и 4732/1(део).

Опис граница режима заштите III степена

Локалитет 1 (Простор око машинске зграде мале хидроелектране „Вучје”)

Опис граница овог локалитета у оквиру режима заштите III степена почиње у тромеђи кат. парц. бр. 4726, 3706 и 3705, из које сече парцелу 4726 у правцу тачке на међи кат. парц. бр. 4726 и 3699/1 са координатама $Y = 574\ 835,26$ и $X = 4\ 745\ 091,78$ одакле у правцу југа прати источне границе кат. парц. бр. 4726, 3701 и 3699/2, скреће ка западу јужном границом кат. парц. број 3701 до тачке на међи кат. парц. бр. 4726 и 3699/1 са координатама $Y = 574\ 847,11$ и $X = 4\ 744\ 844,30$. Из те тачке граница сече парцелу 4726 у правцу тачке на међи кат. парц. бр. 4726 и 4732/1 са координатама $Y = 574\ 846,95$ и $X = 4\ 744\ 834,20$, а затим и парцелу 4732/1 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4732/1, 4103 и 4105, из које у правцу севера прати западне границе кат. парц. бр. 4105, 4732/1, 4104 и опет 4732/1 до тачке на међи кат. парц. бр. 3716/1 и 4732/1 са координатама $Y = 574\ 744,73$ и $X = 4\ 745\ 077,40$ одакле сече парцелу 4732/1 у правцу четворомеђе кат. парц. бр. 4732/1, 3709/1, 3706 и 3705 и северном границом кат. парц. број 3705 стиже до почетне тачке описа границе.

Режим заштите III степена обухвата катастарске парцеле које се налазе у КО Вучје, и то: 3699/2, 3701, 3702, 3703, 3704, 3705, 4104, 4105, 4726(део) и 4732/1(део).

Локалитет 2 (Скобаљих град)

Опис граница овог локалитета у оквиру режима III степена заштите почиње у најсевернијој тачки у тромеђи кат. парц. бр. 4727/1, 4099 и 4103 одакле у правцу југа прати источне границе кат. парц. бр. 4727/1, 4327, 4322 и опет 4327 до тромеђе кат. парц. бр. 4327, 4730 и 4321, из које скреће ка западу јужном границом кат. парц. број 4327, а затим ка северу западним границама кат. парц. бр. 4327, 4323 и опет 4327 до тромеђе кат. парц. бр. 4327, 4093 и 4727/1 одакле сече парцелу 4727/1 у правцу тромеђе кат. парц. бр. 4727/1, 4098 и 4099 и јужном границом кат. парц. број 4099 стиже до почетне тачке описа границе.

Режим III степена заштите обухвата катастарске парцеле које се налазе у КО Вучје, и то: 4322, 4323, 4324, 4327 и 4727/1(део).

РЕЖИМИ ЗАШТИТЕ

Да би се заштитиле темељне вредности, осим забрана и ограничења прописаних одредбама Закона о заштити природе и Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС”, број 31/12), на простору режима I, II и III степена заштите спроводе се и специфичне мере које се огледају кроз одређене забране и ограничења.

Режим заштите I (првог) степена утврђен је на површини од 2 ha 97 a 76 m² што представља 6,04% укупне површине природног добра. У режиму заштите I степена налази се локалитет „Слапови и водопади Вучјанске реке” који обухвата корито Вучјанске реке на делу низводно од водозавхвата за малу хидроелектрану „Вучје” до Пешиног вира у оквиру система Бокиних вирова.

Режим заштите I степена – **строга заштита**, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са изворним или мало измењеним екосистемима изузетног научног и практичног значаја, којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очување станишта и животних заједница у условима дивљине (члан 35. Закона о заштити природе).

Режим заштите I степена **забрањује** коришћење природних ресурса, изградњу објеката и било какве радове.

Режим заштите I степена **ограничава** радове и активности на:

- научна и студијска истраживања флоре и фауне, као и успостављање стручног мониторинга ради праћења стања природних вредности, њихове заштите, очувања и унапређења флоре и фауне;
- контролисану посету у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе, а које нису у супротности са циљевима очувања природних вредности;
- обележавање граница;
- спровођење заштитних, санационих и других неопходних мера само у случају пожара, природних непогода, удеса, а који прете безбедности људи и објектима, болести и пренамножења одређених биљних и животињских врста.

Режим заштите II (другог) степена утврђен је на површини од 30 ha 98 a 71 m² што представља 62,81% површине заштићеног подручја. Овим степеном заштите се на подручју кањона Вучјанске реке обухвата један локалитет „Кањонске палине”, који је представљен кањонским/долинским странама реке као непосредним обухватом заштите кањона.

Режим заштите II (другог) степена – **активна заштита**, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја и посебно вредним пределима и објектима геонаслеђа.

У II степену заштите могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења заштићеног подручја, без последица по примарне вредности њихових природних станишта, популација, екосистема, обележја предела и објеката геонаслеђа, обављати традиционалне делатности и ограничено користити природни ресурси на одржив и строго контролисан начин.

На простору режима II (другог) степена заштите, осим забрана дефинисаних чланом 35. Закона о заштити природе, забрањују се и ограничавају следеће активности, како следи.

Забрањује се:

- изградња индустријских, угоститељских, стамбених, викенд и других објеката;
- промена намене површина, уколико није у складу са важећим просторним плановима нижег и вишег реда;
- експлоатација минералних и неминералних сировина и отварање позајмишта земљишта и камена;
- депоновање свих врста отпада, како опасног, тако и неопасног;
- испуштање отпадних вода у земљиште и водотокове;

- каптирање извора, захватање вода, хидрогеолошка и минеролошка истраживања и интервенција у којима се мења хидролошки режим вода;
- регулација водотока;
- отварање нових саобраћајница и постављање електричних водова;
- одржавање манифестација и камповање;
- изградња виаферата и зиплајнова;
- сакупљање и уништавање свих строго заштићених врста, као и врста под контролом промета супротно од дефинисаних националних легислатива;
- уношење страних врста флоре и фауне;
- изградња рибањака;
- сеча шуме и замена врста (супституција);
- уклањање стабала и друге крајеречне аутохтоне вегетације у зони реке;
- паљење ватре;
- постављање (укуцавање) табли и других обавештења на стаблима;
- рекреативни и спортски риболов, као и лов;
- све активности којима се угрожавају објекти геонаслеђа;
- све активности дефинисане законом о заштити природе, односно чланом 73. који се тиче строго заштићених дивљих врста, 74. који се односи на забрањене радње са строго заштићеним дивљим врстама и 79. који се тиче забрањених средстава за хватање и убијање дивљих животиња;
- све активности које могу нарушити естетске и амбијенталне вредности и погоршати карактеристике примарне вредности подручја.

Ограничава се на:

- активности којима се спречава нестанак угрожених и осетљивих врста, типова станишта и шума;
- контролисани и усмерени туристички обилазак кањона у мањим групама (до 10 особа);
- извођење санационих радова на постојећим хидротехничким објектима.

Режим заштите III (трећег) степена утврђен је на површини од 15 ha 36 a 91 m², односно на 31,15% површине заштићеног подручја. Локалитети са установљеним режимом заштите III степена су:

1. локалитет Простор око мале хидроелектране „Вучје” – обухвата део кањона Вучјанске реке, значајно измењен антропогеном делатношћу, у смислу да је уз речно корито изграђена машинска зграда мале хидроелектране „Вучје” и хотел „Орлово гнездо”;
2. локалитет „Скобаљић град” – обухвата део кањона Вучјанске реке на левој, западној страни кањона, углавном по локалном развоју где је и археолошки локалитет „Скобаљић град”, а јужно од археолошког локалитета и корита безименог потока, који се висици ушлем по систему слапова спаја са кањоном.

Режим заштите III степена – проактивна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима, пределима и објектима геонаслеђа од научног и практичног значаја. У режиму заштите III степена могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације укупног унапређења заштићеног подручја, селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора уз потребну инфраструктуру и другу изградњу.

Забрањује се:

- изградња индустријских, угоститељских, стамбених, викенд и других објеката;
- промена намењене површина, уколико није у складу са важећим просторним плановима нижег и вишег реда;
- експлоатација минералних и неминералних сировина и отварање позајмишта земљишта и камена;

- ширење постојећих насеља у правцу подручја у режиму I и II степена заштите;
- асфалтирање и ширење некатегорисаних општинских и шумских путева, сем приступног пута до локалитета „Скобаљић град” дефинисаног планом детаљне регулације;
- депоновање свих врста отпада, како опасног, тако и неопасног;
- испуштање отпадних вода у земљиште и водотокове;
- каптирање извора, захватање вода, хидрогеолошка и минеролошка истраживања и интервенције у којима се мења хидролошки режим вода;
- изградња електрана на све облике енергије, укључујући изградњу хидроелектрана и других хидротехничких објеката за захватање и транспорт воде за потребе изградње и рада хидроелектрана;
- изградња складишта нафте, нафтних деривата и природног гаса;
- уклањање крајречне вегетације;
- уношење инвазивних алохтоних врста;
- лов;
- одржавање масовних манифестација на локалитету „Скобаљић град”.

Ограничава се на:

- изградњу објеката за презентацију заштићеног подручја (визиторски центар, инфотабле и сл.);
- реконструкцију постојећих објеката туристичког смештаја, излетишта, културних споменика, инфраструктурне мреже и инфраструктурних објеката у складу са одрживим коришћењем природних вредности и капацитетом простора;
- извођење радова на постојећим хидротехничким објектима;
- уређење пешачких стаза и друге рекреативне инфраструктуре;
- одржавање традиционалних и других масовних манифестација.